

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ
ΤΕΧΝΙΚΑΙ

ΣΠΟΥΔΑΙ

ΔΙΕΘΝΕΙΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ ΕΤΟΣ
1971

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1971

ΚΑ'
ΤΟΜΟΣ

ΑΡΙΘΜ.
ΤΕΥΧΟΥΣ

4

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΑΙ «ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΙΚΑΙ» ΣΠΟΥΔΑΙ ΕΙΣ ΤΑ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

Τῆς κ. ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ Φ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Καθηγήτριας τῆς Κοινωνιολογίας εἰς τὸ American University, τῆς Washington

I

Οἱ εἰδικῶς ἀσχολούμενοι μὲ τὴν μελέτην τῶν προγραμμάτων ἀκαδημαϊκῶν σπουδῶν, ἤρχισαν πλέον νὰ θέτουν ὡς στόχους μορφωτικούς τὴν διασφάλισιν εἰς τοὺς σπουδαστάς εὐκαιριῶν καὶ μέσων, ὥστε ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐξειδίκευσις, πρὸς τὴν ὁποίαν προσβλέπουν διὰ τῆς φοιτήσεώς των εἰς αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν πανεπιστημιακὴν σχολὴν ἢ τμῆμα, νὰ ἐδράζεται εἰς ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο εὐρεῖαν ἐμπειρίαν - εἰς ἐμπειρίαν συναφῆ ὁργανικῶς ἐκ θετικῶν καὶ ἐνεργῶν γνώσεων ἀπὸ πλείστους ἐπιστημονικοὺς κλάδους.

Αἱ θεωρητικαὶ καὶ αἱ πρακτικαὶ ἐπιδόσεις πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν στόχων αὐτῶν ἔχουν μάλιστα τόσην ἔκτασιν, ὥστε οἱ παρακολουθοῦντες ἀμέσως καὶ κριτικῶς τὰ ἀμερικανικὰ πανεπιστημιακὰ πράγματα νὰ ὀμιλοῦν ἤδη περὶ ἑνὸς νέου ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις καὶ συνάμα ἐκδήλως ὑποσχετικῶ ἀκαδημαϊκοῦ κινήματος, γνωστοῦ ὑπὸ τὸν ἐνδεικτικὸν ὄρον «inter-disciplinary approach», ἤτοι «διεπιστημικὴ θεώρησις».

Προφανῶς τὸ κίνημα αὐτὸ (φιλοσοφία, συναφεῖς διαδικασίαι) ὑπαγορεύεται καὶ ἐντείνεται ἀπὸ ὀρισμένας σαφεῖς ὅσον καὶ πιεστικὰς σήμερον κοινωνικὰς ἀνάγκας. Ὡς γνωστόν, νέα πλέον ἡ δομὴ τῆς κοινωνίας καὶ νέος ἐπίσης ὅσον καὶ ἄκρως σύνθετος ὁ προβληματισμὸς τῆς. Περισσότερον συγκεκριμένως, αἱ ταχῆστα μεταλλαγαὶ εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, αἱ προκαλούμεναι ἀπὸ τὴν ἀδιαλείπτως ἐπιταχυνομένην ἐπιστημονικὴν καὶ τεχνολογικὴν πρόοδον, ἀπαιτοῦν ἀπὸ τὰ ἄτομα καὶ τὰς ομάδας νέον συναισθηματικὸν καὶ διανοητικὸν ὄπλισμόν, ὡς τὴν ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν διὰ τὴν δημιουργικὴν προσαρμογὴν των.

Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι τὰ ποικίλα κοινωνικὰ προβλήματα, ἀπότοκα τῶν νέων δεδομένων (τῆς ἀνάγκης διὰ τὴν ἀέναον ἐπαύξησιν τῆς παραγωγῆς εἰς ὑλικά καὶ παιδευτικά ἀγαθὰ, τῆς γενικεύσεως τῶν προσδοκιῶν καὶ τῶν συναφῶν δια-

μαχῶν διὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν κατανάλωσιν τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν, τῆς διαταραχῆς εἰς τὰ παραδοσιακὰ συστήματα ἀξιών, τῆς ὀξύνσεως τῶν σχέσεών μας μετὰ τὴν βίωσφαιραν), ἀποβαίνουν προβλήματα περισσότερο πολυπλοκά ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Οὕτως, ἡ στρατηγικὴ διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ ἀποβαίνῃ ἐξ ἴσου πολυπλοκός ἢ, ἄλλως, πλέον ἀπαιτητικὴ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς μελέτης τῆς καὶ πλέον δυσχερῆς εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς.

Αἱ ἐξελίξεις αὐταὶ ἤτο φυσικόν νὰ ἐπηρεάσουν καὶ ἐπηρεάζουν ἀμεσώτατα τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν τόσον εὐαίσθητον ἀμερικανικὸν ἀκαδημαϊκὸν χῶρον. Πανεπιστημιακὰ καὶ κοινωνικὰ πράγματα ἀλληλοεπηρεάζονται καὶ συνανελίσσονται, σχεδὸν κατὰ κανόνα. Οὕτως, ἡ ἐξειδικεύσεις τῶν σπουδαστῶν εἰς αὐτὸν ἢ ἐκεῖνον τὸν ἐπιστημονικὸν καὶ ἐπαγγελματικὸν τομέα, ἢ ὅποια, εἰς ἀπάντησιν ὀρισμένων συγκεκριμένων αἰτημάτων κατὰ τὰ παρελθόντα στάδια τῆς ὅλης οἰκονομικοτεχνολογικῆς (τῆς κοινωνικῆς) ἐξελίξεως, εἶχεν ὑψωθῆ εἰς πολυσήμαντον μορφωτικὸν ἰδεῶδες, ἀποδεικνύεται, κατὰ τὴν παρούσαν «μεταβιομηχανικὴν» περίοδον ὡς ἐλλιπὴς ὄπλισμός καί, εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν, ὡς ἡ αἰτία σοβαρῶν ἀπειλῶν καὶ κινδύνων.

Ὅντως, μετὰ ἐκδηλῶν τὴν ἐγκυρότητα προβάλλεται ἤδη ἡ ἀξίωσις, ὅπως οἱ ὑπηρετοῦντες τὴν ἐπιστήμην, ἤτοι τὸν ἀποφασιστικώτερον ἐκ τῶν παραγόντων εἰς τοὺς μετασχηματισμοὺς καὶ τὴν φορὰν τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων, εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς ὀπλισμένοι μετὰ κάτι πολὺ πέραν τῶν ὅσων ὑποδηλώνονται διὰ τῆς ἐννοίας «ἐξειδικεύσεις» — εἰδικός (specialist). Σαφέστερον ἀκόμη, μετὰ ἰδιάζουσας ἔμφασιν καὶ πληρότητα διατυπώνεται εἰς τοὺς κύκλους καὶ τῶν θετικῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν ἢ ἀντίληψις ὅτι ἡ ἐννοία τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐξειδικεύσεως πρέπει νὰ διευρυνθῆ καὶ νὰ διευρύνεται, ὥστε μετὰ τῶν θεμελιακῶν κατηγορημάτων τῆς νὰ περιλαμβάνεται ἡ ἰκανότης τῆς διὰ τὴν ἀναζήτησιν, τὴν διακρίβωσιν καὶ τὴν ἀξιολόγησιν, ὡς καὶ διὰ τὴν χειραγώγησιν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρων ἐκ τῶν ἀπείρων συντελεστῶν αὐτοῦ ἢ ἐκεῖνου τοῦ ἐπιστημονικοῦ προβλήματος, ἤτοι ἡ δύναμις διὰ καθολικὰς καὶ δημιουργικὰς θεωρήσεις.

Ὅπως συχνὰ λέγεται, ὁ ἄνθρωπος ἔχει σήμερον εἰς τὴν διάθεσίν του ἢ, μᾶλλον, θὰ ἠδύνατο νὰ διασφαλίσῃ καὶ τὴν γνῶσιν καὶ τὰ μέσα, ὥστε νὰ ἰκανοποιήσῃ καὶ τὰ πλέον τολμηρὰ ἀπὸ τὰ ὄνειρά του. Παρὰ ταῦτα, δὲν κινεῖται πάντοτε καὶ σταθερῶς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Ἡ ἐμμονὴ εἰς στάσεις καὶ θέσεις, τῶν ὁποίων ἡ ἐγκυρότης καὶ ἡ ἀποδοτικότης δὲν ἔχουν κυρωθῆ ἀπὸ τὴν γενικὴν ἐμπειρίαν, παρατείνεται. Πρὸς τούτοις, αἱ παρεκκλίσεις ἀπὸ στόχους καὶ δρόμους, τοὺς ὁποίους αἱ καλύτεραι διάνοιαι ὑποδεικνύουν ὡς τοὺς κοινωνικῶς ἀσφαλεστέρους καὶ τοὺς ἀποδοτικώτερος, δὲν εἶναι φαινόμενον σπάνιον. Κατάλοιπα ἀπὸ μορφᾶς κοινωνικοῦ βίου, αἱ ὅποια ἔχουν ξεπερασθῆ, ἔρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἀποβαίνουν αἷτια καὶ παρορμήσεις διὰ σαφῶς ἀντικοινωνικὰ φαινόμενα.

Ἐκ τῶν ἀπόψεων αὐτῶν, ἂν εἶναι νὰ διασφαλίζεται ἡ δοκιμωτέρα δυνατὴ ἐπὶ ἀνδρωσις τῶν βασικῶν κοινωνικῶν θεσμῶν (τῶν ρυθμιστικῶν μηχανισμῶν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς), ἢ «παραγωγή» ἐπιστημῶν τοῦ τύπου τοῦ «εἰδικοῦ - γε-

νικου» (specialist - generalist) προσλαμβάνει ιδιαίζουσας σημασίαν. Περαιτέρω, ἂν ἡ «παραγωγή» εἰς ἐπιστήμονας τοῦ τύπου αὐτοῦ ὑστερή τῆς παραγωγῆς εἰς ὑλικά μέσα, τὰ ὁποῖα ἐπιταχύνουν κατ' ἀνάγκην τὴν κοινωνικὴν μεταβλητότητα, τότε διαγράφονται σαφεῖς οἱ κίνδυνοι ὅτι ἡ μεταβλητότης αὐτὴ δὲν θὰ ἐλέγχεται ἐπαρκῶς καὶ δὲν θὰ παρωθῆται πρὸς στόχους κοινωνικῶς χρησίμους.

Μὲ ἄλλους λόγους, ἂν κατὰ τὰ προηγηθέντα στάδια εἰς τὴν ὄλην κοινωνικο - οικονομικὴν ἐξέλιξιν, ἡ καλλιεργήσιμος γῆ, π.χ., καί, ἀργότερον, αἱ ἐπενδύσεις εἰς κεφάλαια ἀπετέλουν τὴν κινητήριον δύναμιν ὀπισθεν τῶν ἀδιαλείπτων κοινωνικῶν ἀναπροσαρμογῶν (τῆς κοινωνικῆς προόδου), σήμερον ὡς ὁ ἀποφασιστικότερος παράγων ὑψώνεται ἡ ποιότης τῆς ἐμπειρίας — ἡ ποιότης τῆς κοινωνικῆς φιλοσοφίας καί, συνάμα, ἡ γνώσις διὰ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν τῆς εἰς τοὺς πάντοτε ἀπαιτητικῶς καὶ δυσχερεῖς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς πράξεως.

II

Ἄλλὰ εἶναι ἐφικτὴ ἡ «παραγωγή» ἐπιστημόνων τοῦ «τύπου» περὶ τοῦ ὁποίου ἐγινε ἄνωτέρω λόγος; Θὰ ἦτο, π.χ., δυνατόν ὁ φυσικός, ὁ χημικός, ὁ βιολόγος, ὁ ἰατρός, ὁ μηχανικός νὰ μορφώνωνται οὕτως, ὥστε, ἐνῶ θὰ κινοῦνται ἐπιτυχῶς εἰς τοὺς στενωτέρους τομεῖς τῶν ἐπιδόσεών των, θὰ εἶναι συνάμα εἰς θέσιν νὰ παρακολουθοῦν, νὰ κατανοοῦν καὶ νὰ οἰκειοποιοῦνται εἰς βαθμὸν ἐπαρκῆ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν ὅλον χῶρον τῆς ἐπιστήμης καί, περαιτέρω, εἰς τὸν κοινωνικὸν χῶρον; Πρὸς τοῦτοις, θὰ ἦτο δυνατόν ἡ μόρφωσις τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημόνων νὰ γίνεται κατὰ τρόπον, ὥστε οὗτοι νὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ κατανοοῦν ἐπαρκῶς τὰ ὅσα ἐκπηδοῦν ἀπὸ τὸ ἐπιστημονικὸν ἐργαστήριον καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιον, νὰ προβλέπουν θετικῶς τὰς ἐπιπτώσεις ὄλων τούτων ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων καὶ νὰ θεμελιώνουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὑποσχετικῶς τοὺς συναφεῖς στοχασμούς των καὶ τοὺς προγραμματισμούς διὰ προαγωγικὰς κοινωνικὰς μεταλλαγὰς;

Προφανῶς, ἡ ἀπάντησις εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ θὰ μᾶς ὠδήγει πολὺ πέραν τῶν περιορισμένων μᾶλλον σκοπῶν τοῦ παρόντος μελετήματος. Πάντως, παρατηροῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι ὅσον περισσότερο δοκίμως διερευνᾶται καὶ κατανοεῖται ἡ διαδικασία τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς λειτουργίας τῆς προχωρημένης ἐμπειρίας (τῶν ὀλοκληρωμένων καὶ τῶν δημιουργικῶν προσωπικοτήτων), τόσον πληρέστερον καταδεικνύεται ὅτι τὰ κύρια κατηγορήματα τῆς ἐμπειρίας αὐτῆς εἶναι ἡ ἄνετος κίνησις ἀπὸ τὸ μερικὸν πρὸς τὸ γενικόν, ἡ ἀναζητητικὴ τάσις καὶ ἡ διακρίβωσις τοῦ ιδιαίζοντος ἢ καὶ τοῦ «μοναδικοῦ», ἡ ἐξοικείωσις μὲ τὸ πληθὸς τῶν αἰτιακῶν σχέσεων, ἡ ἐξαγωγή συμπερασμάτων, ἡ ἀξιολόγησις, ἡ ἐξοικείωσις ἐπίσης μὲ τὴν εἰδικὴν διαδικασίαν τῶν ἐπαληθεύσεων, τέλος «ἡ θεώρησις τοῦ ὅλου».

Θὰ ἦτο ἴσως σκόπιμον νὰ προστεθῆ, ὅτι ὅταν γίνεται λόγος περὶ προχωρημένης ἐμπειρίας κατὰ τὸ ἀριστοτελικὸν ἐν πολλοῖς πρότυπον ἢ, ἄλλως, περὶ προσωπικοτήτων τοῦ τύπου «τοῦ εἰδικοῦ - γενικοῦ», ἀμέσως ἐξυπακούεται ἡ ἐνεργὸς παρουσία εἰς τὸν ὅλον ὀπλισμὸν τῶν προσωπικοτήτων αὐτῶν ἀξιών ἡθι-

κῶν καὶ πολιτιστικῶν ἐκ τῶν καλυτέρων τοῦ ἀτομικοῦ καὶ συλλογικοῦ βίου. Ἐκ τῆς ἄλλης ἀποψιν, ἡ ἀνάγκη (τὸ αἶτημα) τῆς μορφώσεως ἐπιστημόνων - προσωπικοτήτων τῆς κατηγορίας τὴν ὁποίαν ἐξετάζομεν ἐνταῦθα, δὲν εἶναι κάτι τὸ προσκόπτον εἰς τοὺς θεμελιακοὺς βιολογικοὺς, ψυχολογικοὺς καὶ κοινωνικοὺς νόμους τοῦ φαινομένου τῆς μαθήσεως. Ἀντιθέτως, ἡ μάθησις εἶναι εὐχερεστέρα καὶ ἀσφαλῶς θετική, ὅταν ἐκκινή ἀπὸ παρατηρήσεις αἱ ὁποῖαι ἀποβαίνουν, συστηματικῶς, καθολικώτεραι.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ παρατηρηθῆ, ὅτι τὸ πρόβλημα, ὅπως τοῦτο προβάλλεται καὶ ἀντιμετωπίζεται σήμερον εἰς τὸν τομέα τῶν ἀκαδημαϊκῶν σπουδῶν, εἶναι ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις διάφορον τοῦ ἀπὸ χρόνους μακροῦς γνωστοῦ προβλήματος τῆς ἀξίας τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰδίως τῶν λεγομένων ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν (humanities). Εἰς τὸ παρελθόν, τὸ ὅλον θέμα ἐτίθετο διαζευκτικῶς ἐν πολλοῖς καὶ συχνὰ ὑπὸ μορφῇ διλήμματος. Εἶναι αἱ θετικαὶ ἐπιστῆμαι ἢ αἱ humanities (εὐρυτάτη ἢ ἔννοια), αἱ ὁποῖαι ὑπόσχονται ἀνωτέραν ποιότητα ἀτομικοῦ καὶ συλλογικοῦ βίου — μᾶς κοινωνίας διαρκῶς καὶ καλυτέρας; Κατὰ κάποιον τρόπον, οἱ μελετῶντες τὸ θέμα ἤρνοῦντο νὰ διακρίνουν δυνατότητας «συνυπάρξεως» εἰς τὴν αὐτὴν προσωπικὴν ἐμπειρίαν προχωρημένων ὄσον καὶ ἐνεργῶν γνώσεων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν τομέων. Καὶ τοῦτο μάλιστα, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἄπειρα εἶναι τὰ παραδείγματα τῆς «συνυπάρξεως» αὐτῆς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπιστήμης, τῶν ἰδεῶν, τῶν δημιουργικῶν προσωπικοτήτων.

Ἐπαναλαμβάνομεν, διὰ τὴν περαιτέρω ἀποσαφήνισιν, ὅτι αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀπειρῶν δεδομένων προβάλλεται σήμερον ὡς πραγματικὸν μορφωτικὸν ἰδεῶδες καὶ τὸ ὁποῖον τόσον ζωηρῶς ἀπασχολεῖ τοὺς εἰδικούς ἐπὶ τῶν πανεπιστημιακῶν πραγμάτων, εἶναι ὄχι ἀπλῶς ἡ συμφιλίωσις μεταξὺ τῶν θετικῶν καὶ τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν (τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν συμπεριλαμβανομένων), ἀλλὰ ἡ σκόπιμος καλλιέργεια, διὰ τῆς ἀναρρυθμίσεως τῶν προγραμμάτων ἀκαδημαϊκῶν σπουδῶν, ἐμπειρίας ἢ ὁποῖα, λόγῳ ἀκριβῶς τῆς νέας τῆς δομῆς, θὰ δύναται νὰ ἐκδηλώνεται, ἀναλόγως τοῦ συναφοῦς προβληματισμοῦ, ὡς ὀρθὴ θεωρητικὴ παρατήρησις, ὡς βαθεῖα ἐπιστημονικὴ κατανόησις, ὡς ἐνεργὸν κοινωνικὸν ἐνδιαφέρον, ὡς αἰσθητικὴ καὶ ὡς ἠθικὴ συγκίνησις— ὡς καθολικὴ θεώρησις. Λέγεται μάλιστα, ὅτι εἶναι ὁ φθασμένος θετικὸς ἐπιστήμων ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀναλύη καὶ νὰ κατανοῇ, π.χ., τὸ κλασσικὸν δρᾶμα ἢ μίαν κλασσικὴν μουσικὴν σύνθεσιν ἢ οἶονδῆποτε ἄλλο αἰσθητικὸν ἀγαθὸν (καὶ νὰ δοκιμάζῃ ἀνατακτικῶς συναισθήματα) καὶ ὅτι ὁ στοχαστὴς ἢ ὁ ἀνθρωπιστὴς (χιουμανιστὴς) μὲ ἐλλιπῆ τυχὸν τὴν γνώσιν ἐπὶ τῶν εὐρημάτων τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐργαστηρίου, ἢ μὲ ἀβασάνιστον τὴν ἀντίδρασιν κατὰ τῆς τεχνολογίας, δὲν εἶναι παρὰ εἰς τὰ πρῶτα βήματα τοῦ ἀνηφορικοῦ δρόμου πρὸς τὴν ὠλοκληρωμένην ἐμπειρίαν. Ἄλλὰ ἄς μὴ θίξωμεν ἄλλας πλευράς τοῦ πολυεδρικοῦ αὐτοῦ θέματος.

III

Αἱ ἀναρρυθμίσεις εἰς τὰ προγράμματα σπουδῶν διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἐπιδιώξεων αὐτῶν, ἤτοι τῆς μορφώσεως τοῦ σπουδαστοῦ κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ ἐξελιχθῇ εἰς ἐπιστήμονα εἰδικὸν-γενικόν, ποικίλλουν ἀπὸ πανεπιστήμιον εἰς πανεπιστήμιον. Βεβαίως, πανεπιστήμια μεγάλα, μὲ πλουσίαν τὴν παράδοσιν εἰς ἀνανεωτικὰς προσπαθείας καὶ μὲ περισσότερα τὰ μέσα, ἀποδύονται εἰς ἐκτεταμένους συναφῶς πειραματισμούς.

Γενικῶς, ὅλα σχεδὸν τὰ ἰδρύματα ἀνωτέρας καὶ ἀνωτάτης παιδείας ἐπιμένουν, ὅπως εἰς τὸν πρῶτον τοῦλάχιστον τετραετῆ κύκλον ἀκαδημαϊκῶν σπουδῶν (undergraduate studies), περιλαμβάνεται ἡ διδασκαλία ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρων μαθημάτων (φυσικά, κατὰ κάποιαν σταθερὰν ἀναλογίαν, μὲ βάσιν τὴν κυρίαν ἀποστολὴν αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς πανεπιστημιακῆς σχολῆς ἢ τοῦ τμήματος) καὶ ἐκ τῶν δύο γενικῶν ἐπιστημονικῶν περιοχῶν (θετικαὶ ἐπιστήμαι, κοινωνικαὶ ἐπιστήμαι). Πλέον συγκεκριμένως, ἡ κεντρικὴ σκέψις εἶναι ὅτι ὁ σπουδάζων φυσικὴν, μαθηματικὰ κ.ο.κ., ὀφείλει νὰ παρακολουθήσῃ τακτικά, π.χ. ἱστορίαν, λογοτεχνίαν, ψυχολογίαν, κοινωνιολογίαν κ.τ.λ. Ἐπίσης, ὁ προτιθέμενος νὰ εἰδικευθῇ εἰς αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν θεωρητικὴν ἐπιστήμην (major field), ὀφείλει νὰ παρακολουθήσῃ ὀρισμένον ἀριθμὸν μαθημάτων ἐκ τῶν ποικίλων κλάδων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ κατὰ προτίμησιν τῶν λεγομένων βιολογικῶν ἐπιστημῶν (βιολογία, βιοχημεία κ.τ.λ.). Παρατηροῦμεν, παρεπιπτόντως, ὅτι λόγῳ τοῦ κοινῆς ἐνδιαφέροντος περὶ τὰ σύγχρονα κοινωνικὰ φαινόμενα, ἡ κοινωνιολογία ἔχει καταστῆ ἀπὸ τὰ πλέον «δημοφιλεῖ» μαθήματα μεταξὺ τῶν σπουδαστῶν ὅλων τῶν σχολῶν.

Ἄξιον ὅλως ἰδιαίτερας μνείας εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἰδρύματα παγκοσμίως γνωστὰ διὰ τὰς προχωρημένας ἐπιδόσεις καὶ τὴν τεραστίαν προσφορὰν τῶν εἰς τοὺς τομεῖς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνολογίας τοῦ καιροῦ μας, ὅπως, π.χ., τὸ Massachusetts Institute of Technology (MIT) καὶ τὸ California Institute of Technology (CALTECH), ἔχουν πλουτίσει κατὰ τὰ τελευταῖα ὀλίγα ἔτη τόσον συστηματικὰ τὰ προγράμματα σπουδῆς τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, ὥστε ἡ συναφὴς διδασκαλία ἐκεῖ, αἰ ἔρευναι καὶ αἰ ἐκδόσεις τῶν νὰ θεωροῦνται ὡς ἐπιδόσεις καὶ ἐγχειρήματα κατ'ἐξοχὴν δόκιμα. Προφανῶς, ἡ φροντίς τῶν ὄντως μεγάλων τούτων ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνολογικῶν κέντρων πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν, ἀφορμᾶται ἀπὸ τὴν διαρκῶς καὶ πληρεστέραν συνειδητοποίησιν τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις τότε μόνον ὀλοκληρώνεται καὶ ἀποβαίνει ἀτομικὸν καὶ κοινωνικὸν ἀγαθόν, ὅταν ἐγκλείη (ἐπαναλαμβάνομεν τοῦτο) τὴν δύναμιν κατανοήσεως τῶν κοινωνικῶν ἐξελίξεων καὶ ἀναγκῶν καὶ ὅταν καθοδηγῆται, εἰς τὰς πρακτικὰς ἐκφράσεις τῆς (τὰς ποικίλας ἐφαρμογὰς), ἀπὸ τὰς προαγωγικωτέρας τῶν ἀνθρωπίνων ἀξιών.

Ἐτέρα μορφή ἐφαρμογῆς τῆς «διεπιστημικῆς» θεωρήσεως πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ ὑπὸ συζήτησιν μορφωτικοῦ στόχου, εἶναι αἱ λεγόμεναι ἔρευναι περιφερειῶν (area studies). Πρόκειται περὶ τῆς διδακτικῆς ἀρχῆς συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀκαδημαϊκῆς παραδόσεως μία «περιοχὴ» (π.χ.

μία ιστορική περίοδος, εις γεωπολιτικός χώρος κ.τ.τ.) εξετάζονται συγχρόνως και από κάθε δυνατή σκοπιάν υπό αριθμού ειδικών καθηγητών. Ἄν, π.χ., αντικείμενον εξέτασεως (διδασκαλίας) είναι ὁ πολιτισμὸς μιᾶς χώρας, εἰς αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν περίοδον τῆς ἱστορίας της, οἱ σπουδασταὶ ὁδηγοῦνται ὑπὸ τῶν ἀκαδημαϊκῶν διδασκάλων καὶ συχνὰ ὑπὸ ἄλλων ειδικῶν, ἂν καὶ μὴ καθηγητῶν, συνεργαζομένων ἐπὶ τῇ βάσει σχετικοῦ προγράμματος, πρὸς τὴν κατανόησιν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρων ἐκ τῶν δυνάμεων ὀπισθεν τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ, πρὸς τὴν ἐξοικείωσιν μὲ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρας ἐκ τῶν ἐκφάνσεών του καί, φυσικά, πρὸς προβλέψεις ὅσον τὸ δυνατόν πλέον θετικὰς ὡς πρὸς τὴν φερόν του καὶ τὰς ἐπιπτώσεις του ἐπὶ τῶν μετέπειτα ἐξελίξεων (τοῦ «μέλλοντος»). Ἀπὸ τὴν ἄποψιν αὐτὴν, ἱστορικῶς, γεωγραφικῶς, οἰκονομικῶς, ψυχολογικῶς, τεχνολογικῶς, πολιτικῶς καὶ γενικῶς ἢ ὅλη κοινωνικὴ δομὴ καὶ αἱ συνεχεῖς ἀναρρυθμίσεις της, διερευνῶνται ἐνώπιον τοῦ σπουδαστοῦ καὶ μὲ τὴν ἄμεσον συμμετοχὴν του εἰς τὴν ὀργανικὴν συνάφειαν καὶ τὰς ἀλληλεπιδράσεις των.

Ὑποστηρίζεται δοκίμως, ὅτι διὰ τῆς συγχρόνου καὶ τῆς μεθοδικῶς ὀργανωμένης συνδρομῆς πλείστων ειδικότητων, ἢ «παραγομένη» γνῶσις εἶναι καὶ πληρεστέρα καὶ λειτουργικὴ. Πέραν δὲ τούτου, ὅτι ἡ ἀντίληψις περὶ «ἐξειδικεύσεως» προσλαμβάνει εἰς τὴν συνείδησιν τῶν σπουδαστῶν τὸ ὀρθὸν περιεχόμενον. Πρὸς τούτοις, ἐξαίρεται ἐν προκειμένῳ ἡ ὑψίστη σημασία τοῦ ἔθιμοῦ εἰς τὴν λεγομένην συλλογικὴν ἐργασίαν (team work), ἥτοι τῆς ἐργασίας καθ' ὀμάδας (brain Pool), τῆς συνδυασμένης ἐκμεταλλεύσεως τῶν διανοητικῶν δυνάμεων κ.τ.τ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ λόγος εὐρὺς ἐπὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν ἐνταῦθα. Παρατηροῦμεν, ἀπλῶς, ὅτι ἡ συνεργασία τοῦ εἴδους αὐτοῦ εἶναι ἢ ὑποσχετικώτερα εἰς ἀπόδοσιν εἰς τὴν ἐποχὴν μας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιστημονικὰ καὶ δὴ κοινωνικὰ προβλήματα ἔχουν προσλάβει τεραστίαι διαστάσεις.

Προχωροῦντες, ἀναφέρομεν ὅτι ὅλως ἐνδεικτικὸν ἐπίσης τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν οἱ μελετηταὶ τῆς συγχρόνου ἀκαδημαϊκῆς παιδείας ἀποδίδουν εἰς τὸ κίνημα αὐτό, εἶναι ἡ συγκρότησις εἰς διαρκῶς καὶ περισσότερα πανεπιστήμια ειδικῶν ἐπιτροπῶν, γνωστῶν ὡς «Ἐπιτροπῶν Διεπιστημικῆς Θεωρήσεως» (Interdisciplinary Studies Committees). Ἀποστολὴ τούτων εἶναι ἡ προώθησις τῆς ἐν λόγῳ μορφωτικῆς ἀρχῆς καὶ ἡ ἴδρυσις διαρκῶς καὶ περισσοτέρων ἀκαδημαϊκῶν σεμιναρίων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ θέρος μὲ τὴν συμμετοχὴν σπουδαστῶν καὶ διδασκόντων ἀπὸ πολλὰ πανεπιστήμια.

Ἐκ τῶν «διεπιστημικῶν σεμιναρίων» διαφόρων τύπων, τὰ λεγόμενα «Hogers Seminars» προκρίνονται, ἐγκύρως, ὡς τὰ πλέον ὑποσχετικά. Εἰς τὰ σεμινάρια αὐτὰ δικαιοῦνται νὰ φοιτοῦν μόνον σπουδασταὶ ἀριστεύσαντες εἰς τὰς ἐπιδόσεις των, ἥτοι ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων τὰ γενικώτερα ἐνδιαφέροντα ἀποτελοῦν θετικὴν ὑπόσχεσιν δι' ἡγετικούς μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν των ρόλους εἰς αὐτὸν ἢ ἐκεῖνον τὸν τομέα τῆς ἐπιστήμης, εἰς τὴν ἄμεσώτεραν σχέσιν τούτου πρὸς εὐρύτερους τομεῖς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

IV

Τὰ ἀνωτέρω, διατυπωθέντα συνοπτικῶς, θὰ καταστοῦν ἴσως σαφέστερα, ἂν ἀναφερθῶμεν δι' ὀλίγων, ἐκκινούντες ἐκ τῆς ἀμέσου ἐμπειρίας μας, εἰς μίαν συγκεκριμένην περίπτωσιν.

Τὸ τμήμα τῶν «Honors Seminars» τοῦ Πανεπιστημίου Howard, εἰς τὴν Washington, ἀπεφάσισεν ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸ Τμήμα Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ ἰδίου Πανεπιστημίου ὅπως ἐν τῶν ἰδιοτύπων αὐτῶν σεμιναρίων ὀργανωθῆ δι' ὀλίγους σχετικῶς φοιτητὰς (τοὺς ἀρίστους) ἐκ τῶν τμημάτων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν κυρίως καὶ ὅπως ἡ διδασκαλία ἀνατεθῆ εἰς ἓνα ἐκ τῶν κοινωνιολόγων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Washington. Εὐθὺς ὡς ἀνελάβομεν, πέραν τῶν τακτικῶν ἀκαδημαϊκῶν καθηκόντων μας εἰς τὸ American University, νὰ διδάξωμεν εἰς τὸ σεμινάριον αὐτό, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνεγράφησαν φοιτηταὶ χημείας, βιολογίας, γεωγραφίας, ὡς καὶ ἐλάχιστοι ἀπὸ τὰ τμήματα τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἐπιστημῶν τῶν (humanities), ἐσκέφθημεν ὅτι θὰ εἴμεθα πλησιέστερον εἰς τὴν βασικὴν ἀρχὴν τοῦ ἐν λόγῳ κινήματος, ἧτοι τῆς «διεπιστημικῆς» θεωρήσεως, ἂν ἡσυχολούμεθα μὲ τὴν μελέτην ὀρισμένων ἔστω ἀπὸ τὰς κυρίας ἐκφάνσεις (προβλήματα) τῆς ζωῆς εἰς τὰς συγχρόνους μεγαλοπόλεις ἐκ τῶν θέσεων καὶ τῶν ἀπόψεων τῆς λεγομένης Ἀστικῆς Κοινωνιολογίας (Urban Sociology).

Εἰδικώτερον, καθὼς ἐπεξεργαζόμεθα τὸ σχετικὸν στοιχειῶδες ἐγχειρίδιον, τὸ «Syllabus» (διδακτέαν ὕλην, ὑποχρεώσεις τῶν σπουδαστῶν, βιβλιογραφίαν) δι' ἐν ἀκαδημαϊκὸν ἐξάμηνον, ἡ φροντίς μας ἦτο, ὅπως τόσον τὰ ἀπὸ τῆς ἔδρας ἀναπτυσσόμενα καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν συναφεῖς συζητήσεις, ὅσον καὶ αἱ κατ' ἰδίαν φοιτητικαὶ μελέται καὶ ἔρευναι, ἀκολουθήσουν σταθερῶς καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῶν πάντοτε συνάφειαν τὸν δρόμον πρὸς τὸν βαθμιαῖον ἐμπλουτισμὸν τῆς γενικῆς ἐμπειρίας τῶν σπουδαστῶν, ὡς τῆς ἀπαραιτήτου ὑποδομῆς διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξειδίκευσίν των εἰς τὰ οἰκεῖα πανεπιστημιακὰ τμήματα, εἰς τὰ ὁποῖα κανονικῶς σπουδάζουν.

Ἡ παράθεσις εἰς τὸ μελέτημα αὐτὸ ὀλοκλήρου τοῦ «Syllabus», θὰ παρεῖχε πληρεστέραν τὴν εἰκόνα τοῦ σεμιναρίου, γνωστοῦ εἰς τὸ γενικώτερον πανεπιστημιακὸν πρόγραμμα ὡς «Honors Seminar on Urban Processes and Social Change». Προφανῶς, τοῦτο θὰ ἀπῆτει χῶρον πολὺν. Διὸ καὶ δὲν παραθέτομεν κατωτέρω παρὰ συνόψεις ὀρισμένων ἐκ τῶν κυρίων σκέψεων καὶ ἐπιδόσεων.

Ἐν πρώτοις, ἡ ἐκλογή τῆς πρὸς μελέτην «περιοχῆς» ὑπῆρξεν ὄλως σκόπιμος. Ἄν οἱ σπουδασταὶ οἱ εἰδικευόμενοι εἰς αὐτὸν ἢ ἐκεῖνον τὸν κλάδον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν πρόκειται νὰ ἀναπτύξουν ὑγεῖα κοινωνικὰ ἐνδιαφέροντα, πρέπει νὰ συνειδητοποιήσουν τὸ δεδομένον, ὅτι πᾶσα προσπάθεια διὰ τὴν ὀρθὴν θεώρησιν τῆς ἀμερικανικῆς κοινωνίας εἰς τὸν σημερινὸν προβληματισμὸν τῆς (εἰς τὴν πραγματικότητα οἰασθήποτε ἀνεπτυγμένης κοινωνίας), προϋποθέτει τὴν βαθυτέραν δυνατὴν κατανόησιν τῶν συμβαινόντων, πρωτίστως εἰς τὴν ζωὴν τῶν μεγαλοπόλεων (urban life). Οὕτως, ὡς γενικὸς σκοπὸς τοῦ σεμιναρίου ἐτέθη ἡ μελέτη τῆς ζωῆς αὐτῆς διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναλύσεως καὶ ἀξιολογήσεως ἀπόψεων καὶ ἐπιτευγμάτων τῶν ποικίλων ἐπιστημονικῶν κλάδων,

τουλάχιστον τῶν περισσότερων συγγενικῶν, καὶ διὰ τῆς συνυφάνσεως τῶν μερικῶν ἐμπειριῶν εἰς μίαν καθολικώτεραν ἀντίληψιν, ἀπηλλαγμένην κατὰ τὸ δυνατὸν ἐσωτερικῶν ἀντινομιῶν. Ἀναλυτικώτερον, τὸ σεμινάριον ἐπεδίωξε : (α) νὰ δώσῃ εἰς τὸν σπουδαστὴν θετικὴν ἰδέαν περὶ τῶν ἐπιδόσεων τῶν συγχρόνων κοινωνικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰδιαίτερος τῆς κοινωνιολογίας, (β) νὰ ἐξοικειώσῃ τοῦτον μὲ τὰς κυριώτερας ἔστω ἐκ τῶν θεωρήσεων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ κυρίως ἐκείνης εἰς τὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα τοῦ καιροῦ μας καὶ (γ) νὰ τὸν παρωθήσῃ εἰς ἐνδιαφέροντα καὶ εἰς σκέψεις ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τῆς ἰδίας του ἐξειδικευμένης ἐμπειρίας διὰ τὴν διασφάλισιν τῶν καλυτέρων δυνατῶν λύσεων καὶ μὲ γνώμονα πάντοτε τὴν ἀνέλιξιν τῆς κοινωνίας πρὸς διαρκῶς καὶ καλύτερας μορφᾶς ἀτομικοῦ καὶ συλλογικοῦ βίου.

Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν μελετηθέντων θεμάτων ἦσαν ὁ οὐρμπανισμὸς ἐκ τῆς ἀπόψεως τῶν αἰτίων καὶ τῶν συνδρόμων του. Οἱ ἀνθρώπινοι οἰκισμοὶ ἀπὸ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν μέχρι τῶν σημερινῶν μεγαλουπόλεων. Τὰ μεγάλα μητροπολιτικὰ κέντρα καὶ τὰ συναφῆ φαινόμενα, ὡς καὶ αἱ ἀνάγκαι εἰς τοὺς τομεῖς τῆς παιδείας, τῆς δημοσίας ὑγείας, τῶν ποικίλων μορφῶν ἐπικοινωνιῶν, τοῦ πολιτισμοῦ γενικῶς, ἔτι δὲ καὶ τὰ προβλήματα εἰς τοὺς εἰδικωτέρους τομεῖς τῆς ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως, τῆς κοινωνικῆς δομῆς κ.τ.τ. Ἐν συνόψει, προσπάθεια κατεβλήθη, ὅπως οἱ σπουδασταὶ ἐνημερωθοῦν δοκίμως, τόσον ἐπὶ τῶν κοινωνιολογικῶν θέσεων ὡς πρὸς τὰς διαπιστώσεις, τὰς ἀναλύσεις καὶ τὰς ἀξιολογήσεις, ὅσον καὶ ἐπὶ περισσότερον συγκεκριμένων μελετημάτων καὶ προγραμμάτων δι' ἐγκύρους λύσεις ὑπὸ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν, πολιτικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν θεσμῶν, ὑπηρεσιῶν, ἰδρυμάτων κ.τ.λ.

Ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν θεωρήσεων ἐπὶ τῶν προβλημάτων καὶ φαινομένων τῆς «ἀστικῆς» ζωῆς (urban life), αἱ μελετηθεῖσαι περισσότερον ἦσαν :

1. Ἡ κοινωνιολογικὴ θεώρησις, ἥτοι ἡ μελέτη ἢ ὁποία ἐφορμᾶται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὅτι διὰ νὰ κατανοήσωμεν τὸν δυναμισμὸν καὶ τὸν προβληματισμὸν μιᾶς κοινωνίας εἰς αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ στάδιον ἐξελίξεώς της, δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ μελετήσωμεν ἐξ ἀντικειμένου τοὺς θεσμοὺς τῆς κοινωνίας αὐτῆς, ἐκ τῆς ἀπόψεως κυρίως τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ἀποστολῆς των, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀπόψεως τῆς δυνάμεώς των διὰ συνεχεῖς ἀναπροσανατολισμοὺς καὶ ἀναπροσαρμογὰς, εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀδιαλείπτου ἐπίσης κοινωνικῆς μεταβλητότητος.

2. Ἡ οἰκολογικὴ θεώρησις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἔμφασις δίδεται εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ ἢ ἐκεῖνου τοῦ ἀνθρώπινου οἰκισμοῦ ἢ τῆς κοινότητος, κατὰ τὴν Ἀνθρωπιστικὴν Οἰκολογίαν (Human Ecology) μὲ τὸ ἄμεσον φυσικὸν περιβάλλον καί, εὐρύτερον, μὲ τὴν ὅλην βίωσφαιραν.

3. Ἡ δημογραφικὴ θεώρησις, ἥτοι ἡ στροφή τῆς προσοχῆς καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναλύσεως εἰς τὴν ὅλην δομὴν τοῦ πληθυσμοῦ εἰς ὠρισμένην περιοχὴν καὶ εἰς τὸν κόσμον ὁλόκληρον, μὲ βάσιν τὴν θεμελιακὴν ἀρχὴν, ὅτι οἷα-δήποτε ἀλλαγὴ εἰς τὴν δομὴν αὐτὴν ἐκ τῆς ἐπενεργείας οἰουδήποτε παράγοντος, συνακολουθεῖται ἀπὸ ἀναλόγους μεταλλαγὰς εἰς τὸ ὅλον δίκτυον τῶν κοινωνικῶν σχέσεων.

Προφανώς, εκείνο τὸ ὅποιον ἐπεχειρήθη, μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐπὶ μέρους αὐτῶν θεωρήσεων ἦτο ὁ ὀργανικὸς συγκερασμὸς τούτων εἰς μίαν καθολικωτέραν, θεώρησιν ὡς τὴν μόνην ἰκανὴν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἐνεργὸν γνῶσιν περὶ τὸ κοινωνικῶς γίγνεσθαι καί, κατὰ συνέπειαν, εἰς γενικὰ καὶ εἰδικὰ μελετήματα καὶ προγράμματα τοιαῦτα, ὥστε νὰ ὑπόσχωμαι ὅτι ἡ κοινωνικὴ ροϊκότης δὲν ἀφίενται εἰς τὴν τύχην, ἀλλὰ ἐνκοιτίζεται, ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, πρὸς στόχους, ὅπως τοῦτο ἔχει κατ' ἐπανάληψιν λεχθῆ, κοινωνικῶς προαγωγικοῦς.

V

Νομίζομεν ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ἀντικειμενικὴ ἀξιολόγησις τῆς ἀποδόσεως σεμιναρίων, ὅπως αὐτὸ εἰς τὸ ὅποιον ἔχομεν δι' ὀλίγων ἀναφερθῆ ἢ, γενικώτερον, τῶν «διεπιστημικῶν» σπουδῶν. Τὰ ἐξ ἀκριβῶν παρατηρήσεων δεδομένα (data) εἶναι ἀκόμη περιορισμένα. Πρὸς τούτοις, ἐνῶ ἡ νέα αὕτη ἀκαδημαϊκὴ προσπάθεια ἔχει ἐκταθῆ καὶ ἐνταθῆ, αἱ προϋποθέσεις διὰ τὴν ἀποδοτικωτέραν ὀργάνωσίν τῆς ἔχουν πλήρως διασφαλισθῆ.

Ὅντως, ἂν καὶ πολὺς ὁ λόγος περὶ τὸ πρόβλημα εἰς τὸν ἀκαδημαϊκὸν χῶρον καὶ ἄκρως ἐνδεικτικὰ μερικὰ ἀπὸ τὰ συναφῆ μέτρα, ὅπως π.χ. ἡ συγκρότησις εἰδικῶν ἐπιτροπῶν, ἢ ὀργάνωσις εἰδικῶν φροντιστηρίων κ.τ.λ., ἐν τούτοις δὲν ἔχουν ἐπιτευχθῆ ὀρισμένοι γενικώτεροι ἀναρρυθμίσεις εἰς τὰ πανεπιστημιακὰ πράγματα (συγκεκριμένοι ἀναπροσανατολισμοὶ εἰς τὰ κατὰ σχολὴν καὶ τμήμα εἰδικὰ προγράμματα ἀκαδημαϊκῶν σπουδῶν, σχέσεις ἀμεσώτεροι μεταξὺ τῶν διαφόρου εἰδικότητος διδασκόντων, πλεον συστηματικὴ ἐκμετάλλεσις τῆς ἐξωπανεπιστημιακῆς ἐπιστημονικῆς ἐμπειρίας, προβλέψεις εἰς τὰ ὠρολόγια προγράμματα, τὰ συστήματα ἐξετάσεων καὶ τὰ τῆς ἀπονομῆς αὐτοῦ ἢ ἐκείνου τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ διπλώματος κ.τ.λ.) — ἀναρρυθμίσεις ὅλως ἀπαραίτητοι.

Εἰδικώτερον, εἰς τὴν περίπτωσίν μας, εἶχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαπιστώσωμεν, ἐκ τῶν σχετικῶν συζητήσεων καὶ κριτικῶν ἀναλύσεων εἰς τὴν αἴθουσαν παραδόσεως καί, κυρίως, ἐκ τῶν κατ' ἴδιαν μελετῶν καὶ ἔρευνῶν τῶν σπουδαστῶν, ὅπως ἀντικατοπτρίζονται εἰς τὰς γραπτάς των ἐργασίας (papers), πόσον ἐντατικὴ, ἀλλὰ καὶ πόσον ὑποσχετικὴ ἦτο ἡ φροντίς τῶν εἰδικευομένων εἰς αὐτὸν ἢ ἐκεῖνον τὸν κλάδον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν νὰ μεταφέρουν καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν εἰς τὴν ἐξέτασιν κοινωνικῶν φαινομένων ἐμπειρίας καὶ μεθόδους προσιδιαζούσας εἰς τὴν λεγομένην ἐπιστημονικὴν ἔρευναν. Ἐπίσης, ἐξ ἴσου ἐνδιαφέρουσα διεφαίνεται ἡ φροντίς τῶν σπουδαστῶν τῶν εἰδικευομένων εἰς τὴν φιλολογίαν νὰ ἐξοικειωθοῦν ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερον μὲ τὰς κοινωνικὰς ἀνελίξεις, διὰ στάσεων καὶ πλησιασμάτων ὀλιγώτερον συγκινησιακῶν καὶ περισσότερον πραγματιστικῶν.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὅλα δεικνύουν ὅτι ὅσον πιεστικώτερα θὰ εἶναι τὰ μηνύματα καὶ τὰ αἰτήματα διὰ τὴν παρουσίαν εἰς τοὺς ποικίλους τομεῖς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἐπιστημόνων τοῦ τύπου «εἰδικὸς - γενικὸς» (specialist - generalist), τόσον μεθοδικωτέρα θὰ εἶναι ἡ προσπάθεια εἰς τὸν ἀκαδημαϊκὸν χῶρον διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν ἐπιστημόνων αὐτῶν.

ΣΧΕΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Anderson, H. H., ed. «Interdisciplinary Symposium on Creativity». Harper, 1959.
- Barzun, Jacques, *The American University*. Harper & Row, 1968.
- Cuzzort, R. P., *Humanity and Modern Sociological Thought*. Holt, Rinehart, and Winston, 1969
- «The Embattled University», *Daedalus Journal of the American Academy of Arts and Sciences*, Winter 1970.
- Galbraith, John K, *The New Industrial State*. Houghton Mifflin, 1967.
- Howard University, *Bulletin, College of Liberal Arts, 1970 - 71, «Honors Seminars Program», 88 - 89.*
- Interdisciplinary Studies Committee, *The American University, Bulletin, March, 17, 1971.*
- Interdisciplinary Studies Committee, *The American University, «Opportunities in the Interdisciplinary Studies». 1971.*
- Interdisciplinary Research Conference, with an «Introduction», by Anatol Rapoport, Pergamon Press, 1960.
- Jencks, C. and David Riesman, *The Academic Revolution*. Doubleday, 1967.
- Kunz, P. G. ed., *The Concept of Order: Interdisciplinary Seminar on Order*. University of Washington, Press, 1968.
- Long, A., «Interdisciplinary Problem-Oriented Research in the University Science», *Journal of the American Association for the Advancement of Science*. vol. 1971, March 1971, 961.
- Parsons, Talcott, «Unity and Diversity in the Modern Intellectual Disciplines: The Role of the Social Scientist», *Daedalus*, Winter, 1965.
- Price, C. R.: et al. eds., *Interdisciplinary Research on Work and Mental Health, A Point of View and a Method»* Menninger Foundation, 1961.
- Sherif, Muzafer and C. Sherif, eds., *Interdisciplinary Relationships in the Social Sciences*. Aldine, 1969.
- Spengler, J., «Generalists versus Specialists in Social science: An Economist's View» *American Political Science Review*. 44 (1950) 358 - 393.
- White Helen, «The Unimanities» *The College and University Teacher*. The American Association of University Professors. Washington, D. C 1964.